

Kūrybinės biografijos: iš Antano Bernatono prisiminimų

„VERPETOS“ GIMIMAS

1978 m. rugpjūčio 15 d. į mano kabinetą užėjo Kaišiadorių apylinkės pirmininkas Leonas Bukauskas. Jis pasakė, kad apylinkė gavo kultūros darbuotojo etatą, o rajono valdžia siūlo, kad tą etatą užimtų atvykusi jauna chorvedė Regina Girčienė, tais metais baigusi konservatoriją ir paskirta dirbti į Kaišiadoris. L. Bukauskas teiravosi manęs, ar nebūtų galima vėl atgaivinti meno saviveiklos institute, nes čia tebedirba tie patys buvę dainininkai. Pasakiau, kad nei choro, nei jokių vokalinių ansamblių nepadėsiu organizuoti, nebent tai būtų etnografinio pobūdžio kolektyvas. Po savaitės L. Bukauskas vėl užėjo, kartu atsivesdamas ir jaunąją chorvedę Reginę Girčienę. Pakartojau tą patį, ką buvau sakęs pereitą kartą: padėsiu, jei tai bus etnografinis ansamblis. Regina aiškino, kad tai jai būsia nelengva, nes su folkloro specifika yra susipažinus tik tiek, kad kelis mėnesius lankiusi Konservatorijos folkloro ansamblio repeticijas, bet – pabandysianti.

Kodėl norėjosi folklorinio kolektyvo? Tuo metu labai populiarios buvo lietuvių liaudies dainos, atliekamos liaudišku stiliumi. „Armonikos“ ansamblis, vadovaujamas Vytauto Juozapaičio, garsėjo visoje Lietuvoje, o ypač vadovo dainos „Gromatėlę parašiau“ arba „Ir atskrido, ir atlėkė raibas sakalėlis“. Šios dainos gana dažnai skambėdavo per radiją, o kai jas transliuodavo, į mano kabinetą atskubėdavo gretimame kabinete dirbęs Medardas Palšauskas, kad įsijungčiau radiją dainos pasiklausyti. Tokio pobūdžio dainas dainuodavome ir instituto pobūviuose ar šiaip susibūrimuose. Be to, tuo metu jau buvo atidarytas Liaudies buities muziejus Rumšiškėse, kuriame vaidino Povilo Mataičio įkurtas „Klojimo teatras“ su folkloriniais šokiais ir dainomis. Visa tai darė įtaką ne tik man, bet ir kitiems buvusiems vokalinių ansamblių dalyviams – vyrams ir moterims, todėl dabar etnografinio ansamblio įkūrimas sunkumų nesudarė. Noriai susirinko nemažas būrys būsimųjų ansamblių. Tai buvo 1978 metų rugsėjis. Naujoji vadovė instituto salėje sėdo prie scenoje nuolatos stovėjusio pianino ir ėmė mus mokyti skambindama dainos melodiją. Viena pirmųjų mūsų išminktų dainų buvo:

Ant lygaus lauko pušynas auga, O
ja, o-ja pušynas auga.
Tame pušyne – karčiama nauja O
ja, O-ja
Karčiama nauja, šinkorka slauna Ir
t.t.

Mokė Regina ir kitokių dainų. Mokė kažkokią sutartinę, atrinkus keletą geriau dainuojančių moterų. O tokių institute buvo. Nuo pat ansamblio susikūrimo dainavo Angelė Belapetravičiūtė, vėliau tapusi Konstantinavičiene, Valerija Čiuladaitė (Jankauskienė), Janina Barkauskienė, Birutė Šalkauskienė, Anelė Morkevičiūtė (Stundžienė), Gražina Merkevičienė, Genutė Bardzilauskienė, Genovaitė Baltušnikienė, Gema Aleksėjūnienė, Ada Sruogienė. Buvo ir daugiau moterų, ilgiau ar trumpiau dalyvavusių ansamblio veikloje, dainavusių ar šokusių. Iš vyrų į ansamblio veiklą nuoširdžiai įsijungė Medardas Palšauskas, Jonas Bagdonas, Aleksandras Labutinas, Vytautas Kublickas, Vilius Sereika,

Kazimieras Varkalis, Vladas Rimavičius, Jeronimas Padegimas, Justinas Dobilas ir aš,
Antanas Bernatonis.

Dainuojančių žmonių ansamblyje buvo daug. Šokti taipogi galėjo kiekvienas. Tik jokių šokių mūsų vadovė nemokė, nes ir muzikanto mes neturėjome. Turbūt vienintelė Janina Barkauskienė mokėjo groti akordeonu, bet ir ji netrukus paliko ansamblį. Regina išmokė mus ir keletą žaidimų. Vienas jų buvo „Laurukas“. Patys dainuodavome, o kelios poros šokdavo. Kitas žaidimas – „Atvažiuoja žolynai“. Žaisdami šį žaidimą eidavome rateliu, o jo viduryje stovėdamas aukščiausio ūgio mūsų vyras Medardas Palšauskas atsakinėdavo į mūsų klausimus: „O kur tavo kepurė? O kur tavo lapinė?“ Ir pan. Dar atmenu mūsų dainuotą dainą „Oi gėriau, gėriau, gerdamas dūmojau“, tik vadovė, netoleruodama gėrimo, pakeitė žodžius į „Oi jojau, jojau“. Toks tad buvo mūsų pirmasis repertuaras.

Norėdami susipažinti su Vilniuje ir Kaune veikiančiomis folkloro grupėmis, su jų repertuaru, vykdavome į Vilniuje ar Kaune organizuojamas vakarones ar koncertus. Vilniuje jau veikė Universiteto folkloro ansamblis, kuriam vadovavo jauna muzikologė Zita Kelmickaitė, Mokslų Akademijos ansamblis, vadovaujamas Aldonos Ragevičienės, o Kaune – Mokytojų namų ansamblukas su entuziastu muzikantu Albinu Vaškevičiumi. Buvome girdėję apie Luokės etnografinį ansamblį. Turėjau įsigijęs šio ansamblio plokštelę „Patalkių vakaronė“. Žinojome apie Žiūrų etnografinį ansamblį Varėnos rajone. O visų populiariausias tuo metu buvo Povilo Mataičio Klojimo teatras, kuris kiekvieną sekmadienį Rumšiškėse, specialiai pastatytame klojime, koncertuodavo. Ne sykį ten važiauvau, žiūrėjau ir gėrėjausi jų spektakliais. O Vilniuje ar Kaune vykstančiose vakaronėse mokėmės liaudiškų šokių, dainų, žaidimų.

Tų pačių metų rudenį Vilniaus universiteto folklorinis ansamblis paruošė naują programą, bene pirmąją, vadovaujant Zitai Kelmickaitei. Į premjerą važiauvome keletas mūsų ansamblių. Koncertas vyko Čiurlionio gatvėje, Universiteto salėje. Labai patiko jų dainavimas ir visi studentų atliekami pasakojimai, šokiai. Po koncerto ir visų sveikinimų kažkur pasigavau Zitą, prisistačiau jai, pasigyriau, kad ir mes organizuojame folkloro ansamblį. Kelmickaitė pagyrė mūsų pastangas, o aš paprašiau, ar negalėtų jų ansamblio grupelė atvykti į Kaišiadoris ir parodyti mums savo programą. Zita pažadėjo. Sutarėme ir datą – 1978 11 24. Pažadėjome juos atsivežti ir parvežti, įdėmiai išklausti, pavaišinti. Su Eksperimentinio ūkio vadovu Lionginu Vasiliausku sutarėme, kad jų autobusas atveš ir parveš studentus iš Vilniaus, o patys ėmėme ruošti jų priėmimui. Jonas Bagdonas užsakė bačkutę biržietiško alaus, Algimantas Matusevičius pagal savo receptą padarė keletą butelių „Dainavos trauktinės“, moterys darė girą, ruošė užkandžius, tvarkėme salę, švarinomės.

Ne visai sklandžiai vyko mūsų svečių atgabenimas. Vairuotojas kažkur paklydo Vilniuje. Skambina man iš Vilniaus studentai, nesulaukdami autobuso, o aš nieko negaliu jiems atsakyti, išskyrus tai, kad autobusas išsiųstas ir mes nekantriai laukiame jų atvykstant. Mobilųjų telefonų nebuvo ir susisiekti su vairuotoju negalėjome. Atvažiavo mūsų svečiai pavėlavę visą valandą. Zita neatvažiavo. Maždaug 15 studentų grupėi vadovavo ansamblio senbuvė Janina Bukontaitė. Dauguma ansamblių – merginos. Vyrukų buvo gal kokie penki. Žiūrėjome akis išpūtę į jų apsirengimą, apsiavimą, galvos dangą, o mes gi visai nieko neturėjome ir ne ką išmanėme apie folklorinę aprangą. Žinojome vadinamuosius tautinius rūbus, bet neturėjome nė tų. Ne ką geresnė apranga buvo ir svečių, tačiau kai jie uždainavo – žado netekome. Manėme, kad ir mes mokame dainuoti, bet, palyginti su vilniečiais, atrodėme visiškai žiopliai. Instituto scenoje taip atliekamos lietuvių dainos skambėjo pirmą kartą. Žavėjo mus ne tik dainavimas, dainų įvairovė, bet ir šokiai, rateliai, kuriuos po koncerto dar ilgai šokome salėje kartu su studentais. Išsižioję klausėmės tarmiškų pasakojimų, kuriuos Antanas Laurinkevičius pasakojo aukštaičių tarpe, Janina Bukontaitė žemaitiškai. Mums šis vakaras buvo didžiulė pamoka visais atžvilgiais. Pamatėme, kaip reikia režisuoti koncertus ir vakarones, kaip įjungti žiūrovus ir daug kitų

dalykų, apie kuriuos nebuvo nė pagalvoję. Studentai išvažiavo taip pat patenkinti – patiko mūsų žmonių aktyvumas, vaišingumas, patiko aukštaitiškas alus, kuris kai kam gerokai nuotaiką „pataisė“. Atsisveikinome kaip geri giminaičiai, linkėdami neužmiršti vieniems kitų. Ilgai dar prisimindavome šį koncertą ir vakaronę. Daugybę kartų klausiausi Antano pasakojimo įrašo, kaip Dievas išmokė vyrą art, o moterį austi, net ir pats bandžiau pasakoti. Mėgdžiojome ir jų dainavimo manierą.

Metų pabaigoje ar kitų pradžioje Šakiuose vyko etnografinių ansamblių konkursas „Iš audimo raštų“, kur nutarėme ir mes dalyvauti. Repertuarą rinkomės ir mokėmės patys. Išvažiavome į Šakius, gavę ūkio autobusėlį, nešildomą, nesandariomis durimis ir langais. Dangstėme plyšius rūbais, bet visų nuotaikos buvo puikios, o noras dalyvauti – didžiulis.

Į Šakius nuvažiavome vakarop. Užsirašėme dalyvauti visuose konkursuose: ir solistų, ir duetų, ir grupių, ir ansamblių. Tą dieną mus tik užregistravo ir nukreipė nakvynei į kažkokį kolūkj. Ten ūkio salėje buvo susirinkę ūkio darbuotojai, kuriems parodėme trumpą koncertėlį, o paskui kitoje salytėje buvo mums paruošta soti vakarienė. Prie stalų sėdome jau gana vėlai, todėl neužsisėdėjome, nes rytojaus dieną turėjome dalyvauti konkursuose. Padėkojom ūkio vadovams už svetingumą ir visiems pasiūliau gero poilsio ir saldžių sapnų. Kai kurie mūsų šaliai nelabai noriai kilo iš užstalės, o Ada Sruogienė dar ilgai prisimindavo, kaip turėjo kilti iš užstalės, nors tik ką buvo įsidėjusi tokią skanią dešriukę, kurios tik paragauti suspėjo.

Iš ryto, po pusrytėlių, išskubėjome į Šakius. Persirengę savo kukliais rūbeliais, žiūrime kitų ansamblių pasirodymus. Solistų pasirodyme dalyvavau ir aš. Dainavau, prisiminęs savo Mamutės dainuotą dainą „Šuokinėja Jozelė po keimą“. Dainavau drąsiai, garsiai, žemaičių tarme. Paskelbus rezultatus – pirma vieta. Valio!

Duetų konkurse su Vale Jankauskiene dainavome iš Luokės ansamblio plokštelės išminktą dainą „Eisu į kalną rugelių pakėrstė“. Pavyko neblogai. Vėl pirma vieta.

Neprisimenu, ką daugiau dainavome, bet visur mums sekėsi. Įdėmiai stebėjome kitų ansamblių pasirodymus.

Renginio pabaigoje komisija paskelbė rezultatus, išgyrė mūsų ansamblių, o mane pripažino absoliučiai geriausiu konkurso atlikėju ir įteikė specialų prizą. Į namus važiuavome laimingi, trokšdami noru dar intensyviau dirbti ir siekti aukštumų. Tik gaila, kad nelabai žinojome nei kas tos aukštumos, nei kokiais keliais jas pasiekti. Bet norai buvo didžiuliai.

1979 metais Kultūros ministerijos, Rumšiškų LBM bei Kaišiadorių rajono valdžios iniciatyva vasaros metu Rumšiškų LBM vyko etnografinių ansamblių konkursas „Ant marių krantelio“. Konkursas vykdavo savaitgaliais. Atskirų etnografinių regionų ansambliai susirinkdavo atitinkamo regiono sodyboje, kur juos išklaudydavo ir vertindavo sudaryta komisija. Konkurse nutarėme dalyvauti ir mes. Mano iniciatyva nusprendėme ruošti teminę programą apie vasaros darbus, remdamiesi K. Donelaičio „Metais“. Ruošėmės patys. Tarėmės su mokytoja Pakalniškiene. Jos nuomone, K. Donelaitis artimas folklorui, todėl nieko blogo, jeigu juo pasinaudosime savo programoje. Daugiau su kuo pasitarti neturėjome. Dainas parinkome pagal K. Donelaičio „Vasaros darbuose“ minėtus darbus. Repetavome beveik vieni patys. Rūbus paskolino Kaišiadorių kultūros namų direktorė Begonienė, paėmus juos iš tautinių šokių kolektyvo. Taigi visi buvome apsirengę vienodais drabužėliais, „kaip vieno tėvulio“. Nebuvo gausus šis konkursas, nedaug kolektyvų dalyvavo. Vyko jis Liaudies buities muziejaus Žemaitijos skyriuje, Darbėnų sodybos pamiškėje. Nelabai mums pasisekė šiame konkurse, nors ir labai stengėmės.

Po konkurso baigėsi mūsų draugystė su Regina Girčiene. Liko ansamblis be vadovės. Bet jau buvome gudresni: matėme kitus ansamblius konkursuose Šakiuose ir Rumšiškėse. Didelį įspūdį padarė Vaidoto Stulgos vadovaujami ansambliai – vaikų „Tututis“ iš Kauno ir suaugusių iš Sargėnų. Jų ir apranga, ir repertuaras, ir atlikimas labai skyrėsi nuo kitų ir mums patiko, bet pats vadovas – labai arogantiškas ir neprieinamas, todėl užmegzti su juo artimesnių ryšių nepavyko. Kaišiadorių rajone tuo metu gana stiprus buvo Janinos Beigienės vadovaujamas Antakalnio kultūros namų etnografinis ansamblis. Labai gerai dainavo šio ansamblio moterys. Buvo susibūrusi ir Eksperimentinio ūkio moterų grupė. Ypač gražiai jos dainavo „Oi, sakal, sakalėli“, „Meiliai many, motula, mažų auginai“. Abi šios dainos Kaišiadorių krašto, buvo mėgstamos. Ši grupė neišaugo į ansamblį, o susiburdavo tik tam tikromis progomis, kai kur nors reikėdavo ūkiui pasirodyti. Ūkio direktoriumi tuo metu buvo Lionginas Vasiliauskas, o šios moterys labiausiai reikėdėsi direktoriaujant prieš tai buvusiam direktoriui Janiūnui.

Po nepavykusio konkurso rankų nenuleidome – dirbome toliau. Repetacijos vykdavo du kartus per savaitę: pirmadieniais ir trečiadieniais instituto salėje. Repetavome kaip išmanėme.

Programą jau turėjome. Dainų mokėjome nemažai. Jų išmokome iš kitų ansamblių: iš vilniečių „Sadaujos“ „Aš pasėjau du liniuku“, iš Universiteto ansamblio „Praušo aušrelė“, „Ko tu žvengi, žirgeli“, iš P. Mataičio nusiklausėme tuomet itin populiarią dainą „Šių naktį per naktį gaideliai giedojo“. Folklorininkės Aldonos Ragevičienės bei kitų folkloro žinovų patarimu į savo repertuarą įtraukėme ir Kaišiadorių apylinkių dainų.

Pirmieji mūsų dainų pateikėjai buvo ansamblietės Valerijos Čiuladaitės-Jankauskienės giminės. Nuvažiavome į Paparčių kaimą pas Valerijos tėvus. Stasys Čiulada, jo brolis Antanas, žmona, susėdę apie stalą, traukė dainą po dainos. Ir mes, čia atvažiavę: pati Valerija, Vladas Rimavičius ir aš bandėme prisijungti. Įrašėme tą pavakarę nemažą pluoštą dainų, kurias tuojuo įtraukėme į ansamblio repertuarą. Tai buvo „Ženijosi mūsų broliai“, „Ty stovi aglalė“, „Ainu aš per kiemų“. Vėliau kartu su instituto bibliotekos vedėja Birute Šalkauskiene aplankėme Kalniškių kaime gyvenančią Broncelę Savickienę. Ši buvo neišsenkanti folkloro pateikėja. Savo jaunystę praleidus dirbdama Kasciukiškių dvare, vėliau ištekėjus už ūkininko Savicko, su daina nesiskyrė visą gyvenimą. Ne vieną sykį ją aplankiau, įrašiau daug jos dainų, ratelių, prisiminimų, įvairiausių pasakojimų, kurie atsispindėjo įvairiose ansamblio programose. Į programas įtraukdavome ir ratelius, kuriuos buvome išmokę iš kitų ansamblių bei vietinių pateikėjų. Taip atsirado Broncelės „Marusytė“, „Augo sodi serbenta“. Programos pajvairinimui įtraukėme pasakojimus. Birutė Šalkauskienė pasakodavo apie tai, kaip Šv. Petras sumaišė moterų, vyrų ir velnių galvas, stengdamasis nuraminti kilusį šurmulį. Visada įdomiai, labai liaudiškai ir įtaigiai pasakodavo Ada Sruogienė. Tarmiškai pasakodavo dzūkė Onutė Mardosienė, žemaitė Aldona Kulišauskaitė. Nebuvo nuobodžios mūsų programos ir neblogą pasisekimą turėjo. Koncertavome Kaune – Profsąjungų rūmuose, Medicinos institute, Eksperimentiniame ūkyje, Antakalnio tarybiniame ūkyje. Ne tik patys koncertavome, bet lankėme kitų ansamblių koncertus ir vakarones Vilniuje, mokėmės iš jų. Tik nedaug tų ansamblių tada buvo: Vilniaus universiteto, Mokslų akademijos ir Vilniaus pedagoginio instituto. Kaune, be minėto „Tutučio“, buvo „Sargėnai“, Mokytojų namų folklorinis ansamblis. Dzūkijoje žinomas buvo Žiūrų etnografinis ansamblis, vėliau atsiradę Marcinkonių ir Puvočių ansambliai. Žemaitijoje – garsusis Kurtuvėnų etnografinis ansamblis.

Tiek jų tada ir tebuvo. Tik vėliau jie ėmė dygti vienas po kito.

1980 metų žiemą Lietuvos televizija pradėjo rodyti kažkokią laidą, kur dalyvaudavo liaudies muzikantai ir dainininkai. Į vieną tokią laidą Kaišiadorių rajono valdžia pasiuntė ir mūsų ansamblį atstovauti rajonui. TV laida buvo tiesioginė, transliuojama iš Širvintų rajono kultūros namų salės. Didelėje salėje visus dalyvius, o dalyvavome ne tik mes, bet dar kelių rajonų muzikantai ir dainininkai, susodino arba

sustatė dideliu ratu. Mums už nugarų pakabintos didžiulės prieverpstės juodų užuolaidų fone, nuo lubų tyso daugybė mikrofonų, iš visų pusių tvieskia prožektoriai. Taip atrodė ši paruošta erdvė TV laidai. Jaudinomės visi, nors šios laidos vedėjai labai geranoriškai ir šiltai su mumis bendravo, stengėsi ramiai vesti visą laidą, užtrukusią gerą valandą.

Nepamenu, kiek ir kokias dainas tada dainavome, bet dainavo ir vieni vyrai, ir vienos moterys, ir visi kartu. Atskirai dainavo mokinukės Audrutė Bernatonytė ir Dainelė Rimavičiūtė bei aš su soline daina. Vedėjai kalbino ir atskirus atlikėjus, buvo mano interviu, kalbino Audrutę ir Dainelę. Žodžiu – ansamblio debiutas šioje TV laidoje buvo visai neblogas, todėl mums dar ne kartą teko šioje laidoje dalyvauti, transliuojamoje iš Alytaus ir dar iš kažkur.

Rajono valdžia liko patenkinta mūsų pasirodymais, todėl kultūros namai mums paskyrė 1980 metų dainų šventei pasiūtus Dzūkų regiono rūbus.

Žinoma, rajono kultūros namų darbuotojai negalėjo likti nepasigyrę, kad čia ir jų didelis esą nuopelnas, nes jie tinkamai mus konsultavo. O tų konsultacijų tikrai nestigo. Mokė mus visi, kas tik netingėjo, patarimus dalino, išmanė ar neišmanė. Kažin kur būtų nukrypęs ansamblio repertuaras ir atlikimas, jeigu būtume klausę visų patarimų. Ne visus tuos patarimus ir suprasdavome. Pavyzdžiui, rajono kultūros namų direktorė :

– Jūs visai nesuprantate, kas yra folkloras! Folkloras yra taip: jūs išeinate į sceną ir fyty – sustojate į vieną pusę, fyty – ir į kitą pusę. Štai kas yra folkloras. Ar aišku?

Nežinau, kam būtų aiškus toks paaiškinimas. Patylėdavau, palinkčiodavau galva, o darydavome taip, kaip patys išmanėme.

Rajono kultūros namų tautinių šokių kolektyvo vadovė primygtinai reikalavo šokant būtinai padaryti vieną humoristinę porą. Jos nuomone, geriausiai tikčiau aš ir Valė Jankauskienė. Tokios poros nedarėme, šokome, kaip mokėjome, o jeigu kam atrodė, kad šokame juokingai – tegu juokiasi. Tačiau specialiai to nedarėme. Tuos konsultantus mums siūsdavo rajono valdžia, atsakinga už kultūrą. Tokiu tuomet buvo vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Domas Kaubrys.

O mūsų ansamblis gausėjo: atėjo Gema Aleksiejūnienė, Genutė Baltušnikienė, muzikantas Petras Kuktėlonis.

Būtinai reikėjo naujo vadovo. Pasiskambinau Zitai Kelmickaitei, išsaciau mūsų bėdas ir paprašiau pagalbos. Zita panorė pati pamatyti ansamblį, todėl sutarėme, kad ji atvyks į Kaišiadoris. Atvažiavo ji traukiniu, o iš stoties ją atsivežiau į institutą, kur salėje buvo susirinkę ansamblių. Padainavome keletą dainų, o paskui instituto bibliotekoje ilgai kalbėjome, gurkšnodami arbatą ir vaišindamiesi ansamblių paruoštais užkandžiais. Zita pagyrė mūsų dainavimą, išsakė keletą pastabų ir pažadėjo surasti mums vadovą. Minėjo ji tada kažkokį Rimantą, jau bebaigiantį Konservatoriją, etnomuzikologijos specialybę. Šis jos pažadas viršijo visus mūsų lūkesčius. Turint tokį vadovą nebereikės mums jokių konsultantų iš rajono.

Po kelių dienų paskambino man Rimantas Sliužinskas, pasakė, kad su juo kalbėjo Zita Kelmickaitė ir pasiūlė vadovauti instituto ansamblui. Pasiūliau atvažiuoti, susipažinti. Po kelių dienų Rimas atvyko. Jis papasakojo, kad studijas jau baigia, šiemet gaus diplomą, dabar dirbęs Konservatorijos įrašų laboratorijoje pas dėstytoją Genovaitę Četkauskaitę, kur tvarko etnografinius dainų įrašus. Jis – vedęs, augina dukrelę, nuomoja butą Naujojoje Vilnioje. Dirbti būtų lengviau, jei gautų butą Kaišiadoryse.

Rimas – ne tik folkloro žinovas, bet ir dainininkas, ir muzikantas. Jis puikiai grojo armonika, jam buvo prieinami visi senųjų dainininkų įrašai, sukaupti Konservatorijoje.

Sutarėme su Rimu dėl darbo. Susiskambinau su apylinkės pirmininku Leonu Bukausku – jokių kliūčių dėl įdarbinimo. Neprisimenu, kokį atlyginimą pažadėjo Bukauskas. Nemanau, kad jis buvo didelis, bet tik ką buvusiam studentui vis vien jau šis tas. Su instituto direktoriumi E. Danilevičiumi, padedant L. Bukauskui, pavyko sutarti ir dėl buto. Jam paskyrė dviejų kambarių su virtuve butuką netoli tvenkinio esančio namo antrame aukšte. Pirmame aukšte gyveno bibliotekos vedėjos Birutės Šalkauskienės šešių asmenų šeima, o antrame, priešais Rimą, gyveno instituto kūrikas Jonas Kišūnas ir valytoja Kišūnienė, buvusio instituto direktoriaus Juliaus Pagirio sesuo.

Taip savo veiklą su instituto folkloro ansambliu pradėjo antrasis jo vadovas etnomuzikologas Rimantas Sliužinskas. Tai buvo 1980 metų pavasarį.

Dar prisiminiau keletą svarbių epizodų iš pirmųjų instituto etnografinio ansamblio veiklos dienų, turėjusių įtakos šiai veiklai.

1979 metų liepos mėnesį suorganizavome darbuotojų ekskursiją į Leningradą. Važiavome samdytu autobusėliu, vadinamuoju paziku. Iš viso apie 20–24 žmonės. Kelionė užtruko penketą dienų. Nakvodavome palapinėse arba autobuse ant sėdynių. Nakvynei sustodavome pasirinkę įdomesnę vietą: prie ežero, upės, prie jūros, pamiškėje. Oras pasitaikė geras. Įdomiausi būdavo mūsų vakarai, kai užsikurdavome laužą ir, susėdę prie jo, ilgai dainuodavome. Nepamenu mūsų tų vakarų dainavimo repertuaro, bet dainuodavome visokias dainas, kas kokias prisimindavome. Čia skambėjo ir liaudies dainos, ir tuo metu populiarios estradinės dainos, ir romansai. Gerai prisimenu, kaip vieną vakarą Valės Jankauskienės brolis užtraukė man negirdėtą dainą, kurią mokėjo ir Valė. Skambi liaudiška daina taip gražiai tą vakarą suskambėjo, kad kitų net dainuoti nebesinorėjo. Tą vakarą vien ją ir dainavome. Taip į ansamblio repertuarą netikėtai atėjo „Šių naktelių per naktelį“ daina, kuri tapo neatskirama repertuaro dalimi, lydėjusi ansamblį ne vienerius metus, paplitusi po visą Lietuvą.

Kitas įvykis buvo staigi ir netikėta ansamblių Medardo Palšausko mirtis. Mirė jis ištiktas ūmaus infarkto, važiuodamas tais metais įsigytu nauju „Žiguli“ automobiliu, kai sustojo prie Kaišiadorių degalinės. Greitosios pagalbos automašina nuvežtas į Kaišiadorių ligoninę M. Palšauskas jau buvo miręs. Jo, kaip buvusio karo veterano, laidotuvėmis ėmė rūpintis rajono valdžia. Pristatė kažkuris veikėjas iš partijos komiteto, kuris ir ėmė reguliuoti visą laidotuvių eigą. Velionis buvo pašarvotas instituto pirmame aukšte buvusioje kino salėje, o ansamblių sprendėme, kaip tinkamai atsisveikinti su mūsų bendražygiu. Turėjau Povilo Mataičio ansamblio įdainuotą plokštelę, iš kurios greitosiomis išmokome gražią dainą „Augo kieme dagilys“. Ją ir padainavome, atsisveikindami su netikėtai mirusiu ansambliu Medardu Palšausku. Paskui šią dainą ne kartą teko dainuoti prie mirusiųjų.

Ansamblio vadovas Rimantas Sliužinskas

Rimantas pradėjo vadovauti ansambliui dar nebaigęs Lietuvos konservatorijos. Folklorininko stažą jis jau turėjo neblogą: Zitai Kelmickaitei vadovaujant jis dainavo Vilniaus universiteto folkloro ansamblyje, dalyvavo keliose kraštotyros ekspedicijose, mokėjo bendrauti su kaimo žmonėmis – kraštotyros pateikėjais, mokėjo bendrauti ir su mūsų ansambliu. Rimas dirbo Konservatorijos įrašų laboratorijoje, vadovaujamoje etnomuzikologės Genovaitės Četkauskaitės, jam buvo prieinami visi senosios muzikos įrašai. Atvažiuodamas į repetitijas Rimas atveždavo iššifruotas tų įrašų kopijas, iš kurių ansamblis mokėsi naujų dainų. Mūsų repertuaras turtėjo naujomis dainomis, šokiais, rateliais. Rimas greitai susipažino su mūsų ansambliu, puikiai įvertino jų galimybes, sugebėjimus, pradėjo ruošti įdomesnius atlikėjų derinius: duetus, grupeles, solistus ir kt.

Dar Z. Kelmickaitė buvo minėjusi Kaišiadoryse gyvenančią garsią liaudies dainininkę Oną Grigaliūniene, kurios dainas būtų tikslinga įtraukti į ansamblio repertuarą. Susitarėme su Rimu kurią dieną nuvažiuoti pas šią dainininkę. Ji gyveno Palomenės kaime pas savo dukrą Miliukienę. Taigi vieną dieną vietinių gyventojų išsiteiravome, kur gyvena Miliukienė, pasiėmę magnetofoną ten ir nuvažiavome.

Miliukienė, viena iš O. Grigaliūnienės dukterų, tuomet buvo apie 50 metų amžiaus, gyveno Palomenės gyvenvietėje vieno aukšto silikatinių plytų namelyje. Vienas kambariukas šalia virtuvės buvo skirtas jos mamai Onai Grigaliūnienei. Kai pasakėme, ko atvažiavome, Miliukienė pakvietė mus į salonėlį, o pati nuėjo atvesti mamos. Grigaliūnienė tuo metu buvo daugiau kaip 80-ies metų. Įėjo ji į salonėlį pasiremdama lazda, paaiškino, kad neseniai buvo susilaužiusi koją, daktarai jai „cviakais“ tą koją sukale, tai dabar sunkiai vaikščioja. Be darbo nesėdi – mezga, prižiūri anūkus, poteriauja. Dainuot nedainuoja, bet dainas visas prisimena. Atmintį ji turinti gerą, atsimena geriau viską ir už jaunesniuosius, kurie čia padėjo, čia jau nebežino. Pradėjo vardinti pavardėmis žmones, su kuriais bendravo: Četkauskaitė, Jonas Švedas, Ragevičienė, Burkšaitienė, Karvelis – Kaišiadorių gimnazijos direktorius ir daugybė kitų žmonių. Kalbėti ji norėjo daug, matyt, trūko jai bendravimo, reikėjo, kad kas nors jos klausytųsi. Anot jos, – „kam čia įdomūs seni žmonės?“ Pabandėme ją pradėti kalbinti kryptingai – pirmiausia apie savo gyvenimą. Vėl pradėjo kalbėti apie skaudžiausius dalykus. Na, galiausiai „įstatėme ją į vagą“ ir Ona Grigaliūnienė pradėjo nuosekliai mums pasakoti apie savo gyvenimą, senąjį Slabados kaimą, savo tėvus, vaikystę, darbus, ankstyvas vedybas, Pirmąjį pasaulinį karą, nelaimes, vargus.

Dar daug kartų važiavau į Palomenę pas Oną Grigaliūniene, ne vieną magnetofono juostą prirašiau jos pasakojimų, prisiminimų, dainų. Ji stengėsi. Stengėsi prisiminti girdėtas pasakas, mįsles, laukdavo atvažiuojant, kad galėtų pabendrauti, papasakoti ką nors. Dainas prisiminė puikiai, nesupainiodavo jų melodijų, tačiau balsas jau nebuvo nei skaidrus, nei stiprus, kokį turėjo jaunystėje.

Rimas puikiai grojo armonika – atpuolė rūpintis muzikantais, turėjome savo. Tačiau vienos armonikos neužteko. Rimui į talką atėjo mūsų dukra Audra ir jos draugė Neringa Bublytė – abi vaikų muzikos mokykloje buvo lankiosios smuiko klasė. Taigi mūsų kapelija pasipildė dviem smuikais. Iš Skuodo nuo giminaičio Juozo Butkaus parsivežiau gražų žemaitišką būgną. Papasakojo Juozas ir šio būgno atsiradimo istoriją. Juozas išmoko groti armonika. Muzikantai buvo labai paklausūs ir jis pradėjo groti vestuvėse, tačiau būtinai reikėjo būgno. Juozas pavasarį nusipirko du ožiukus, per vasarą juos augino, o rudenį papjovė, nulupo jų kailinėlius ir iš jų pasigamino puikiasią būgną, kuris jam tarnavo daug, daug metų grojant vestuvėms, o kai papasakojau apie mūsų ansamblį, mielai būgną padovanojo man. Parsivežęs į Kaišiadorys, jį perdažiau. Kapelija pasipildė dar vienu instrumentu. Ansamblietis Justinas Dobilas iš savo tėviškės Vilkaviškio rajone atvežė namų darbo gražiai padarytą basedlę. Kartais ja pagrodavo Regina Baublienė, tačiau šis instrumentas neprigijo, juo labiau kad atsiklijavo jo tiek viršutinis, tiek apatinis dekas, buvo bandyta jį klijuoti ir sukalti vinutėmis, bet ši operacija nebuvo sėkminga. Dažniausiai Rimui tekdavo groti vienam, kam nors padedant būgnu. Dažniausiai tai būdavo minėtas Justinas Dobilas, praradęs norą šokti, kai susipynus kojoms ant scenos koncerto metu išsitiesė paslikas.

1980 metų lapkričio mėn. 28 d. LVMTI aktų salėje suruošėme šventę, pavadinę ją „Oi, kieno dvare“. Tai buvo mūsų pirmoji paruošta programa rudens vakarojimo tema. Rimas išmokė gražią dūkišką advento dainą „Oi, kieno dvare ugnelė žibėjo“, kuria ir pradėjome programą užtemdytoje salėje sueidami į sceną, pasišviesdami senovinėmis „liktarnomis“. Liktarnas iš ūkiškų prekių parduotuvės nupirko direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams Jeronimas Padegimas. Sceną papuošė iš spalvoto kartono iškarpyti stilizuoti paukščiai, kuriuos sukabinome scenos palubėje. Nebeprišimenu šio

koncerto scenarijaus nė repertuaro, tačiau išliko nemažas pluoštas nuotraukų, iš kurių matosi primityvus mūsų apsirengimas pačių pritaikytais, iš tautinių šokių kolektyvų skolintais ar pačių pasisiūtais drabuželiais. Tada dauguma folkloro kolektyvų taip rengėsi. Gal tik P. Mataičio Klojimo teatro artistai turėjo specialiai jiems pagamintus koncertinius rūbus, na gal dar vienas kitas ansamblis.

1981 m. vasario 21 d. buvome pakviesti į LBM Rumšiškėse švęsti Užgavėnių. Sovietmiečiu visų švenčių, bent kiek susijusių su Bažnyčia, pavadinimus keisdavo. Ir Užgavėnės buvo pervadintos į „Žiemos palydų“ šventę, nors žmonės tikruoju vardu – Užgavėnėmis – vadino. Buvo tada gili žiema, daugybė sniego, o ir tą pačią Užgavėnių dieną snigo „ubago kąsniais“. Ir žmonių nebuvo daug: muziejaus darbuotojai, mes, dar šiek tiek atvažiavusiųjų. Bet šėlo visi. Žioplinėjančių ir žiopsančių nebuvo. Patys dūkome, dainavome, po sniegą voliojomės. Buvo tikrai linksma ir puikios Užgavėnės. Paskui susirinkome LBM administracijos patalpoje, kur valgėme muziejininkų iškeptus blynus, gėrėme arbatą ir daug, daug dainavome. Dainų ir linksnumo užteko ir grįžtant į Kaišiadoris.

Pavasariop Rimui paskyrė butą instituto gyvenvietėje. Nebereikėjo jam po repeticijų ar koncertų skubėti į traukinį, kad spėtų iki nakties pasiekti Naująją Vilnią, kur su šeima nuomojo butą. Balandžio pabaigoje (1981 04 30) ansamblui buvo suteiktas liaudies kolektyvo vardas ir pavadinimas „Verpeta“. Vardą buvome jau išsirinkę, pasiūlytą Rimo, o dokumentus apie vardo suteikimą atvežė ir iškilmingai įteikė I. Seliukaitė ir G. Kadžytė mūsų specialiai tai progai suruoštame renginyje LVMTI aktų salėje. Buvo daug sveikinimų. Ir kurgi nebus. Tai buvo pirmas kolektyvas Kaišiadorių rajone, gavęs liaudies kolektyvo vardą. Iš folkloro ansamblių mes buvome antrieji ar tretieji Lietuvoje po „Sadaujos“, „Ratilio“.

Gegužės mėnesį, jau nešdami ant grėblio iškeltą rankšluostį su įrašu „Verpeta“, žygiavome eisenoje Vilniuje „Skamba, skamba kankliai“ šventėje. Nuo praeitų metų ant jo buvo užrašyta „LVMTI Kaišiadorys“. Šiomet eisenoje nešėme dar vieną „emblemą“ – Rimas ant pečių užkėlęs nešė šešiametį Dariuką Morkūną, kuris iš visų jėgų dainavo „Džiaugės tėvas ir motina, kad sūnelį užaugina“. Ši O. Grigaliūnienės daina netruko pasklisti tarp daugelio vaikų folkloro ansamblių.

Gegužės mėnesį gavome kvietimą atvykti į Latviją, kur Ogrės mieste vyko folkloro festivalis „Ak, tu mano tėvų žeme“.

Išvyka į Latviją (Ogrė)

1981 m. gavome kvietimą dalyvauti Latvijos „folkloro tėvu“ vadinamo A. Jurjano 125 metinių šventėje Ogrės mieste. Vadovaujami R. Sliužinsko, jau turėjome gana neblogą repertuarą, buvome neblogai apsirengę (to meto požiūriu), todėl daug ruoštis šiai išvykai nereikėjo. Sprendėme tik organizacinius klausimus: ką nuvežti dovanų, kuriems važiuoti, nors dėl dainininkų ar šokėjų dalyvavimo problemų nebuvo. Važiuoti norėjo visi. Rajono valdžia mūsų kelionei skyrė didelį autobusą, į kurį tilpo visi norintieji. Jonui Bagdonui buvo pavesta Biržuose užsakyti lietuviško alaus statinėle. Gegužės 29 d. ankstų rytą išvažiavome Latvijos link. Diena buvo graži, saulėta, visų nuotaika taip pat saulėta, juk tai pirmoji ansamblio išvyka už Lietuvos ribų. Atstovausime Lietuvai kaimynų žemėje – Latvijoje. Priešpiečiais pasiekėme Biržus. Jonas su vyrų palyda nuskubėjo į lietuvišką alų gaminantį kažkokio kolūkio fabrikėlį, kuriam vadovavo komunistų partijos veikėjo R. Songailos brolis. Buvau įsitikinęs, kad mūsų dovana bus kibiro talpos statinaitė. Jonui kitaip atrodė ir jo palyda prie autobuso atridenos penkių kibirų talpos lietuviško alaus statinę. Vyras jau buvo alaus paragavęs pačiame ceche, ką bylojo įraudę veidai, garsios kalbos, energingi judesiai, todėl nebuvo jiems sunkumo šią didžiulę statinę įkelti į autobusą. Sunkiausia buvo sulaukti kelionės pabaigos, kai bus galima paragauti alučio iš šios bačkutės. Kelionę tęsėme jau Latvijos keliais. Kas dairėsi pro langus, kas užkandžiavo, kas dainavo įprastines ansamblio kelionės dainas. Na, o vyrų pusėje netilo kalbos apie alų: kas kokių nuotykių patyręs nuo klaidingojo aukštaitiško alaus. Pervažiavome Dauguvos užtvanką ir netrukus pasiekėme

pušyne paskendusį kurortinį miestelį, įsikūrusį Rygos pašonėje – Ogrę. Prisistatėme šventės organizaciniam komitetui, gavome šios šventės programą, tvarkaraštį, vietą nakvynei bei kitus nurodymus. Nakvynė mums buvo skirta netoli nuo šventės vietos poilsio namuose. Apsitvarkę mums skirtuose kambariuose, išskubėjome į repeticiją. Koncertų vieta buvo numatyta miško parko estradoje, kur žiūrovai sėdi kalno šlaite įruoštuose suoluose, o atlikėjai – žemiau asfaltuotoje aikštelėje. Repeticijos metu šiek tiek padainavome, pašokome numatytus programai šokius. Po to – laisvas laikas. Kas norėjo – pasivaikščiojo po miestą. Vakare vyko koncertai, kuriuos patarėme visiems pasižiūrėti. O pasižiūrėti tikrai vertėjo. Tada pirmą kartą pamačiau ansamblį „Skandinavieki“. Didelį įspūdį padarė šio ansamblio šiltas atviras bendravimas su žiūrovais. Čia pat žiūrovams buvo pristatomos dainos ar šokiai ir kartu su jais buvo šokama ar dainuojama. Ansambliciai stovėjo sustoję ratu, nebūtinai atsigręžę į žiūrovus. Dainavo jie daugiausia labai savitas lyvių dainas, nes ir ansamblio vadovai Dainis ir Helga buvo lyviai. Į akis krito, kad šis ansamblis labai šeimyniškas: kartu su tėvais dalyvauja jų vaikai – didesni ar mažesni, kiti dar ant rankų laikomi, jų draugai. Lietuvoje nieko panašaus matyti neteko.

Kiti koncertai didesnio įspūdžio nepadarė. Daugiausia buvo gatvės šokiai: groja vienas smuikas, būgnelis su „dzinguliukais“ ir visi šoka. Nusižiūrėjome iš jų keletą šokių – polkų, kurias vėliau įtraukėme į savo repertuarą, pavadinę „Latvių polką“. Nedidelis mūsų pulkelis tą vakarą vaikščiojo Ogrės gatvėmis, o didžioji dalis ilsėjosi po ilgos kelionės.

Rytojus buvo pati svarbiausia šventės diena: du mūsų koncertai, šventinė eisena, baigiamasis koncertas, o po to bendra vakarienė Dauguvos slėnyje. Ryte repeticijų laikas. Vyrų atsigaivinę alučiu prižadėjo daugiau jo neragauti, kol nesibaigs koncertai. Visi išėjome į paruoštą ir išpuoštą estradą. Alaus saugoti palikome vairuotoją, mat jis norėjo dar pailsėti po vakarykštės puotos, tuo labiau kad vakare jo laukė kelionė namo. Palikome jį besiilsintį, kaupiantį jėgas ilgai kelionei. Mūsų koncerto programa buvo paruošta jau Kaišiadoryse. Liko tik patikslinti vietą šokėjams, išbandyti grindis, šokių krytis, atsižvelgiant į žiūrovų bei mikrofonų išsidėstymą. Visi žinojo savo vaidmenis programoje. Viskas vyko sklandžiai, kol nepradėjome repetuoti šokių. Dingo Danius. Iš ryto buvo, pusryčius valgė, o paskui dingo. Dėl kitų šokių mat jį bala – pora daugiau ar mažiau, betgi ansamblio firminis šokis – kadrilis. Nė vienu šokėju negali būti mažiau. Guodėmės, kad atsiras iki koncerto, bet dėl viso pikto numatėme ir atsarginį variantą. Neprisimenu, kas sutiko pakeisti Danių. Pabaigus repeticiją, po geros valandos pasirodė ir kaltininkas. Gera nuotaika ir besipinančios kojos netrukdė jam atšuluoti prie mūsų pulkelio tiesiai per žiūrovų suolus ir su šypsena pareikšti, kad štai ir jis ėšęs pasiruošęs koncertui. Kai sužinojo, jog neleisim jam koncertuoti, nuliūdo. Ėmė aiškintis, kad jis visai negirtas esąs. Tik šiek tiek alučio išgėręs. Jam buvę gaila mūsų vairuotojo, vienišo palikto būstinėje, tai jie šiek tiek pasivaišino. Iki koncerto jis būsiąs kaip „cvekas“ – blaivutėlis. Šokt jis labai norįs – tegu latviai pasižiūri į jį, jis jiems parodysiąs, kaip reikia šokti. Dar ilgai įrodinėjo, kad tik jis vienintelis yra geriausias šokėjas ne tik Lietuvoje, bet visoje „Pribaltikoje“, o kadrilis – jo mėgstamiausias šokis, vos ne jo gyvenimo vienintelis džiaugsmas. Mielai sutiko eiti pasivaikščioti ir išsiblaivyti, o prieš koncertą pasirodyti. – Gerai, pamatysite, būsiu „Kap cvekas“! – pažadėjo. Deja, moterys pasakė, kad mūsų šokėjas nukeliavo mūsų nakvynės link ir tikriausiai vėl „guodžia“ autobuso vairuotoją. Pasirodė Danius prieš koncertą dar girtesnis. Dar bandė įrodinėti, kad jis puikiausiai pašoks, bet galiausiai liko sėdėti tarp žiūrovų.

Koncertas praėjo puikiai, eisena – taip pat. Po bendro baigiamojo koncerto, oficialių apdovanojimų garbės raštais ir atminimo dovanomis grįžome į savo būstą, persirengėme ir sėdome į kieme burzgiantį mūsų autobusą. Vyrų dar atsigaivino alučiu, įkėlė žymiai palengvėjusią statinaitę ir, vadovaujami vietinio palydovo, pajudėjome Dauguvos link. Ties autostrada Daugpilis – Ryga visi šventės dalyvių autobusai sustojo, kad, reguliuojant autoinspektoriaus – milicininkams, kartu

galėtume pervažiuoti į kitą autostrados pusę. Pajudėjo visa virtinė autobusų, jų tarpe ir mūsų LAZas. Tik užsukus mūsų autobusui į kairę, ėmė ir užgeso variklis. Kad ir kiek birbino vairuotojas starteriu – neužsiveda variklis, ir tiek. O autobusas stovi skersas autostradoje, užblokavęs visą eismą. Atėję milicininkai ragina greičiau atlaisvinti greitkelį, o mūsų vairuotojas žiūri į juos padėrusiomis akimis, nieko nematančiu žvilgsniu, kaip Ada Sruogienė pasakė: „žiūri užpūliavusiom akim į milicininkus ir nieko nesupranta“. Galiausiai variklis sugaudė ir autobusas trūkčiodamas pradėjo važiuoti. Išsukome iš autostrados ir lauko keliuku nuvaživome toliau nuo kelio į pievą, kur stovėjo ir kiti šventės dalyvių autobusai. Išlipo ir mūsų vairuotojas vos bepastovintis ant kojų. Prigrasinom jį eiti miegoti. Prižadėjo daugiau negerti ir, kol mes čia baliavosime, pailsėti ir sėkmingai parvežti mus į Kaišiadoris. Tik, kad greičiau užmigty, jam reikia dar vienos stiklinės alaus. Tik vienos. Paskutinės šį gražų vakarą.

O pievoje vyko latvių šventė. Suliepsnojo laužai, skambėjo dainos, grojo kapelos, vyko šokiai. Mus šefavo „Skandinavieki“. Išsikalbėjome su jų ansambliciais ir jų vadovais Stalts. Jie papasakojo apie savo rūpesčius, folkloro kolektyvų bėdas, mes apie savo. Ilgai kalbėjomės, kvietėm atvažiuoti į Lietuvą. Žodžiu, susidraugavome. Daug ko buvo iš jų pasimokyti.

Sutemo. Vienas po kito iš pievos išvažiavo autobusai. Atsisveikinome ir su „Skandinavieki“. O mes niekur negalėjome išvažiuoti, nes vairuotojas niekaip neišsiblaivė. Atsiguldavo autobuse, o, žiūrėk, po kiek laiko vėl kur nors svyruoja apie alaus statinę. O tų statinių čia buvo pristatyta daugybė. Jų alus ne toks grėsmingas kaip mūsų biržietiškas, bet vis tiek ne išblaivinimui skirtas. Galiausiai likome vieni tuščioje pievoje. Nesinorėjo nei dainuoti, nei šokti. Moterys sulipusios į autobusą snūduriavo, vyrai svyrinėjo po pievą. Reikėjo kažkaip visus suieškoti, suvaryti į autobusą, patikrinti, ar visi. Galiausiai vairuotojas pareiškė, kad galįs važiuoti. Ne pirmas kartas esą jam važiuoti ir blogesnės būklės. Pajudėjome namų link. Tik kur tie namai? Iš pievos išvažiavome į autostradą ir nuskubėjome pirmyn. Kiek pavažiavus priekyje pamatėme daugybę žiburių.

– Kas čia per miestas? – teiraujasi vairuotojas.

Privažiuojame ženklą su užrašu „Ryga“.

– Rygos mums nereikia, – keikiasi vairuotojas.

Ieškome vietos apsisukti. Priekyje vėl žiburiai.

– Koks čia miestas? – vėl klausia vairuotojas.

Vėl užrašas „Ryga“. Apsisukame ir grįžtame atgal. Gal tris kartus sukome ratus, vis atsiremdami į Rygą, kol galiausiai pavyko įsukti į kelią, vedantį pro Dauguvos uztvanką, o toliau – Lietuvos link.

Kelias tolimas. Bet jau tikrai važiuojame Lietuvos link. Kas miega, kas įspūdžiais dalinasi. Jonas vis nerimsta autobuso gale, vis „melžia“ bačkutę, visus vaišina niekaip neišsenkančiu alumi. Jeronimas garsiai pasakoja prisiminimus iš vaikystės, vis retkarčiais įterpdamas dainelę: „Kaziuk, pagrok man valsą“. Danius Ridzvanavičius gale autobuso traukia „Nei aš esu durnas, nei aš esu aklas, negaliu dainuoti, ba išdžiūvo kaklas“. Sėdžiu ant grindų, stebiu kelią ir vairuotoją, knapsantį prie vairo. Stengiuosi jį kalbinti, kad neužmigty. Rimas pusiau gulom įsitaisęs praėjime tarp sėdynių rėkia, kad nutiltų rėkavę autobuse, nes jis negalįs miegoti. Grasina mesiąs batą, jei nenutils. Galiausiai, nusiavęs batą, paleidžia autobuso galan. Kažkam kliuvo, kažkas juokiasi, bet triukšmas netyla.

Švintant pasiekiamo Lietuvą. Reikia vėl užsukti į Biržus. Reikia grąžinti pasiskolintą statinę, o joje dar teliuskuoja neišgertas alus. Dalį alaus išpilame į turimas talpas – ąsotį, puoduką, o likusį be gailėsčio išpilame Biržuose tiesiog ant grindinio prie fabrikėlio. Vyrai nugabena statinę, o toliau ramiai tęsiame kelionę iki Kaišiadorių.

Sunki buvo ši kelionė, ypač jos pabaiga, bet ir naudinga. Susipažinome su latvių folkloro ansambliais – ypač artimai su „Skandinavieki“ ir jų vadovais Dainiu ir Helmi Stalts. Labai patiko, kad ir jų vaikai nuo pat mažens dalyvauja ansamblio veikloje.

Nusprendėme ir mes įtraukti mūsų vaikus. Jau dalyvavo dukra Audra, Rimavičiūtė Dainelė, jų draugė Neringa, Merkevičiūtė Ilona, o vėliau ir jos sesė Ramunė, Valerijos Jankauskienės dukra Aura, jos draugė Audinga. Vaikų sparčiai gausėjo. Pradžioje dalyvaudavo tik ansamblių vaikai, vėliau ateidavo ir kiti instituto gyvenvietės vaikai, o vėliau ir iš miesto: Morkūnaitės Violeta, Loreta ir jų broliukas Darius. Vaikai noriai dalyvaudavo repeticijose, papuošdavo mūsų programas savo rateliais, dainelėmis. Kai kurie puikiai įsitraukė į ansamblio programas. Gražus buvo Audros ir Dainelės duetas, subtiliai baladę „Išvažiavo tėvulis“ dainavo solistė Violeta Morkūnaitė. Vėliau šie vaikai sudarė atskirą ansamblį, pasivadinusį „Verpetukais“. Su jais vėliau dirbo mano sūnus Aidas Bernatonis.

O po metų, 1982 05 11, gavome pasiūlymą vykti į Altajaus kraštą Zarinsko miestą.

Koncertinę kelionę į Altajaus kraštą „Verpetai“ pasiūlė komjaunimo Lietuvos centro komitetas. Buvome jau žinomas saviveiklinis kolektyvas, dainuojantis, grojantis, šokantis ir visokeriopai atspindintis lietuvių liaudies meną. Matyt, to ir reikėjo, jeigu mus pasirinko. Mielai sutikome, nes mums tai nieko nekainavo. Visas kelionės išlaidas apmokėjo centro komitetas. Mes tik pateikėme vykstančiųjų sąrašą. Visus kelionės organizacinius darbus atliko mus lydėjusi jų atstovė, kurios nei vardo, nei pavardės neprisimenu. Su mumis kartu važiavo kažkoks ekonomistas Varkulevičius ir Vilniaus dramos teatro aktorius Saulius Siparis. Numatyta buvo Varkulevičiaus paskaita apie Sovietų Lietuvos ekonomikos augimą, Sipario skaitomi du – trys eilėraščiai ir mūsų koncertas. Koncertas turėjo būti būtinai linksmas, nes tarybiniai žmonės būna tik linksmi ir visada džiugūs. Dar buvo viena būtinybė – programoje turi būti bent pora rusiškų dainų. Vadovas Rimas iš kažkur ištraukė „Pasyllala menia matj“ ir dar kažkokią kitą. Išmokome abi dainas, tik jos labai lietuviškai skambėjo. Mūsų balsai visai netiko rusiškų dainų atlikimui. Galiausiai Gema Aleksiejūnienė sugebėjo taip „nusmailinti“ savo balsą, jog visi nutarėme jai paskirti šią dainą. Šioje kelionėje Gema ir puikavosi aplođimentais bei „bisais“ atliekant „Pasyllala menia matj“.

Mūsų važiuojančiųjų susidarė nemažas pulkas. Ir kodėl nevažiuot, jeigu veltui veža, o ir į darbą eiti nereikia, nes instituto vadovybė nebūtų drįsusi prieštarauti aukštesnės valdžios nurodymams.

Į Vilniaus oro uostą mus nuvežė ūkio autobusu, o ten sėdome į lėktuvą, kuris nuskraidino mus į Maskvą. Čia reikėjo ilgokai palaukti lėktuvo, skrendančio į Barnaulą. Savo lagaminėlius atidavėme į багаžo skyrių. Skrydis užtruko gerokai ilgiau negu iki Maskvos. Barnaule išlipome dieną, sulaukėme mūsų багаžo. Mūsų lagaminus negailestingai mėtė iš vagonėlio tiesiog ant grindų. Čiupome savuosius – vienus atsisečiusius, atsidariusius, kitus suklypusius nuo grubaus mėtymo. Labiausiai nukentėjo mūsų aktoriaus Sauliaus Sipario bagažas: vos jį pakėlęs, Saulius pamatė, kad iš jo teka skystis. Skubiai atidarė ir pasipylė keiksmams. Pasirodo, – sudužo lagamine buvęs degtinės butelis. Keikdamasis aktorius rankiojo ir iš lagamino mėtė stiklo šukes, purtė sušlapusius rūbus. Kitų keleivių nuostoliai buvo menkesni. Pareiškėme užuojautą Sauliui, jo draugelis Varkulevičius paguodė, kad ir jis turi lagamine įsidėjęs porą butelių, kurie sveiki atvyko, o, be to, ir Sauliaus ne vienintelis buvęs.

Barnaulo miesto kaip ir nematėme, nes mūsų jau laukė autobusas, turėjęs mus nuvežti į paskirties vietą – Zarinsko miestą, rajono centrą. Sėdome į autobusą. Nustebino nešvara autobuse: jo grindys buvo tiesiog padengtos sudžiūvusio purvo sluoksniu. Susėdome ant dulkėtų sėdynių ir keletą valandų kratėmės duobėtais stepių keliais, kol pasiekėme Zarinską. Apgyvendino mus kažkokiame bendrabutyje, kuriame ir gyvenome visas keturias dienas. Nors grįždavome tik nakvynei, o dienos mus išveždavo koncertuoti arba ekskursuoti. Užimti buvome nuo ryto iki vakaro. Koncertavome kariniuose daliniuose, vaikų darželyje, kažkokiame anglies kokso gamykloje. Pietus valgėdavome dažniausiai kariniuose daliniuose, kur duodavo kareivišką maistą – kruopų košę ar panašiai.

Vieną dieną nuvežė mus į miesto muziejų, tačiau čia buvo rodoma pramonės pasiekimai, žemės turtai. Tada nelabai ir žinojome, kad čia, Altajaus krašte, buvo ištremti Lietuvos ūkininkai, mokytojai ir sovietams neįtikė žmonės. Tačiau apie tai nei muziejuje, nei komunistų partijos komiteto mums suruoštoje paskaitoje niekas neužsiminė. O vis tiksliai vieną „paskaitą“ išklausėme šio miesto vienoje parodotuvėje, į kurią įėję tarpusavyje kalbėjome lietuviškai. Priėjusi pardavėja pareikalavo kalbėti rusų kalba. Mandagiai jai atsakėme, kad į ją būtina kreipsimės rusiškai. Pardavėja neatlyžo pareikšusi, kad ji nori žinoti, apie ką mes kalbamės jai nesuprantama kalba, gal apie ją. Dar kartą paaiškinome, kad tarp savęs mes kalbame ir kalbėsime lietuvių kalba, o kai reikės, į ją kreipsimės rusiškai. Ne, čia reikia kalbėti tik rusiškai, jau pakeltu balsu prabilo pardavėja. Prie jos prisijungė ir kitos jos kolegės, pradėjusios mus auklėti ir vadinti nacionalistais. Mums beliko gūžtelėti pečiais, atsisveikinti ir išeiti.

Nelabai mums sekėsi bendrauti ir su mūsų grupės „priedais“ – paskaitą skaitančiu ekonomistu Varkulevičiumi, aktoriumi Sauliumi Sipariu. Jie vakarais susiburdavo su grupės vadove jos kambaryje ir baliavodavo. Bandžiau užmegzti draugiškus ryšius, pakviesdamas aktorių kartu dalyvauti programoje miesto vaikų darželyje. Pasiūliau jam pasukti kokią nors lietuvišką pasaką. Pažiūrėjo į mane kaip į kvailį, pareiškęs, kad į jo programą tai neįtraukta. Tuo ir baigėsi mūsų bendravimas.

Kelionė atgal į namus vėl prasidėjo autobusu, nuvežusiu mus į Barnaulą. Čia buvo numatyta nakvynė. Apgyvendino mus srities komunistų partijos centro komiteto viešbutyje miesto centre. Kambariai – po du ar tris, švarūs, tvarkingi. Liko mums pusdienis laiko ir po miestą pasivaikščioti. Ne ką beprisimenu iš to vaikščiojimo. Rytojaus ankstyvą rytą buvome nugabenti į oro uostą, nuskraidinti į Maskvą ir, persėdę į kitą lėktuvą, – į Vilnių. Iš Vilniaus autobusu į Kaišiadoris.

Grįžus iš šios kelionės Rimas mandagiai atsiprašė, kad jį kviečia dirbti dėstytoju į Konservatorijos Klaipėdos fakultetą.

Puoliau skambinti Zitai Kelmickaitei, vėl prašydamas jos pagalbos. Šį sykį jos pagalba buvo kitokia. Ji pareiškė: tai ką darėte, kol Rimas buvo pas jus? Dvejus metus turėjote galimybę mokytis iš Rimo. Dabar patys tvarkykites. Neturiu jokios galimybės jums padėti. Nėra folkloro kolektyvų vadovų. Nėra. Gali pats imtis šio darbo. Niekas kitas jums nepadės. Dar daug Zita kalbėjo apie folklorininkų bėdas ir būtinybę patiems spręsti iškilusias problemas. Zitos padaršintas pats ėmiausi vadovauti „Verpetai“.

Taigi nuo 1982 metų vidurio ėmiausi tiesioginės atsakomybės už „Verpetos“ veiklą. Daug ko buvau išmokęs iš Rimo Sliužinsko. Daug buvau bendravęs su kaimo dainininkais, muzikantais, nuolatos stebėjau kitų ansamblių pasirodymus, koncertus, skaičiau straipsnius ir įvairiausių literatūrą, kraštotyrinę medžiagą ir kt. Pamažu kaupėsi žinios ir supratimas.

1982 m. gegužės mėnesį padaviau dokumentus konkursui Lietuvos veterinarijos akademijos Vidaus ligų katedros docento etatinei vietai užimti. Konkursą laimėjau ir nuo rugsėjo 15 dienos pradėjau darbą Kaune. Man tai buvo visiškai naujas darbas: reikėjo skaityti bendras paskaitas, vesti praktikos darbus

studentams. Daug laiko reikėjo skirti paskaitų pasiruošimui, o ir pedagoginio darbo valandų krūvis buvo nemažas. Repeticijoms su „Verpeta“ laiko surasti darėsi sudėtingiau. Atėjęs į ansamblių Elvyrai Perkumienei, kuri gerai grojo armonika, pavyko išspręsti muzikanto klausimą.

Didelių pastangų dėka dar pavykdavo reguliariai ruošti repeticijas, rengti koncertus. Pavyko paruošti dar vieną teminę programą „Duona mūsų kasdieninė“. Ši programa buvo neblogai įvertinta. Ją rodėme ne tik Kaišiadoryse, bet ir Vilniuje, Kaune.

Jau man dirbant Kaune dar pavyko paruošti išvyką į Moldaviją. Važiuojame traukiniu iš Kaišiadorių iki Lvovo, kur persėdome į kitą traukinį, važiuojantį į Kišiniovą. Tai buvo labai įdomi kelionė – buvome labai globojami, gerai maitinami, vaišinami. Koncertavome liaudiškos muzikos festivalyje, fabrikuose, gyvenvietėse. Buvome ten keletą dienų, mums buvo suruoštos kelios ekskursijos į etnografinį moldavų kaimą, kur buvome vaišinami naminiu vynu, o viename kolūkyje mums buvo suruoštas atsisveikinimo vakaras, kur buvome vaišinami nacionaliniais moldavų valgiais. Kartu su vietos gyventojais dainavome ir šokome iki vėlyvo vakaro. Kitos dienos vakare buvome išlydėti į geležinkelio stotį ir išvykome atgal į Lietuvą. Tai buvo paskutinė mano kelionė su „Verpeta“. Ansambliui vadovauti pradėjo Elvyra Perkumienė, o aš tų pačių metų (1982 m.) lapkričio ar gruodžio mėnesį, padedant studentų iniciatyvinei grupei (O. Gaidamavičiūtė, Z. Kalesinskas, A. Breidokas) ėmiau organizuoti LVA studentų folkloro ansamblių, vėliau pasivadinusį „Kupole“.

Tokie mano įspūdžiai ir prisiminimai, atsigręžus atgal į dienas, praleistas kartu su „Verpeta“. Prabėgo beveik 40 metų. Man tai buvo didelė mokykla žengiant į etnokultūros pažinimą. Mokyti teko kartu su „Verpetos“ ansamblečiais, klystant, mokantis iš kitų klaidų, vėl jas kartojant.